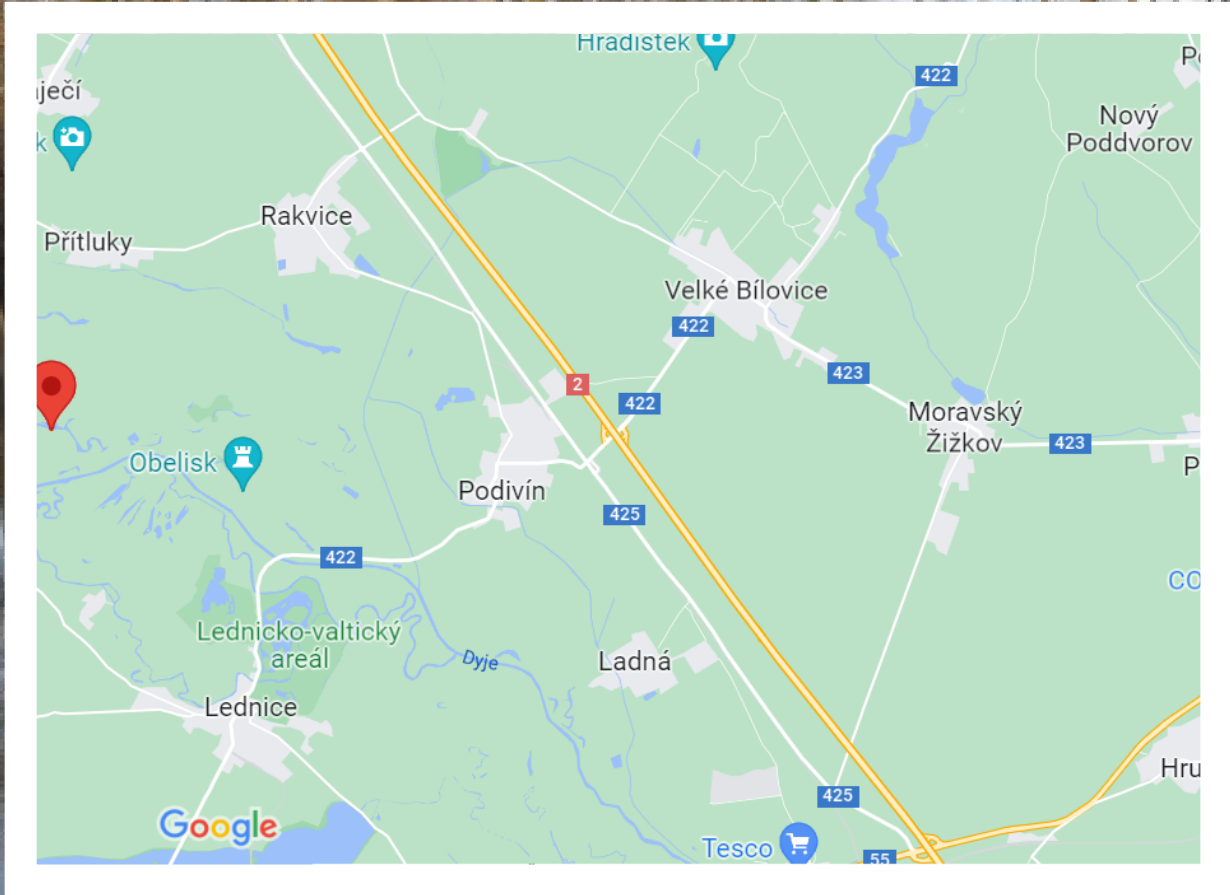


The background features a series of concentric, overlapping circles in shades of light blue, teal, and lavender. On the left side, there is a stylized circuit board pattern with vertical lines and small circles representing components.

***„JEN MIMOŘÁDNOST MÁ  
ŽIVOTNÍ OPRÁVNĚNÍ.“***

J. W. VON GOETHE

CITOVÁNO J. MAHEM V TEXTU „POSLÁNÍ BRNĚNSKÉHO DIVADLA“



Na první výlet má se jet vždycky oddaně a vesele. Ať je zima nebo svítí slunce, ať prší, ať sněží, ať duje vichr – jede-li se, pak se má jet sebevědomě a klidně; vidí se, co se vidí, provede se, co se dá, aspoň se obhlédne trochu situace. A taková lednová neděle má někdy v sobě tolik pěkného –!

Na př. pochod čerstvým zimním větrem. Je to lázeň prazvláštního druhu, ale jak po ní pracují plíce! Nebo nedělní lednové slunce. Jdeš, jdeš a nějaké mechanické hledění do krajiny dává ti zapomenout, že slunce vůbec svítí, že bude na světě zase líp – až pak pomaloučku začne se ti u srdce a v duši ledacos odlepovat a najednou to pleskne v tobě jako rampouch, který spadl se stromu. Protáhne se člověk, našpulí hubu, zahvízdá si... Nebo lednová fujavice. Sníh žene se v nejdrobnějším prachu po umrzlých koláčích země a utíká pod tebou v nekonečno. A ty hupkáš nad ním jako strašidlo, máváš rukama, spěcháš, běžíš a sníh pod nohama syčí tak vesele!

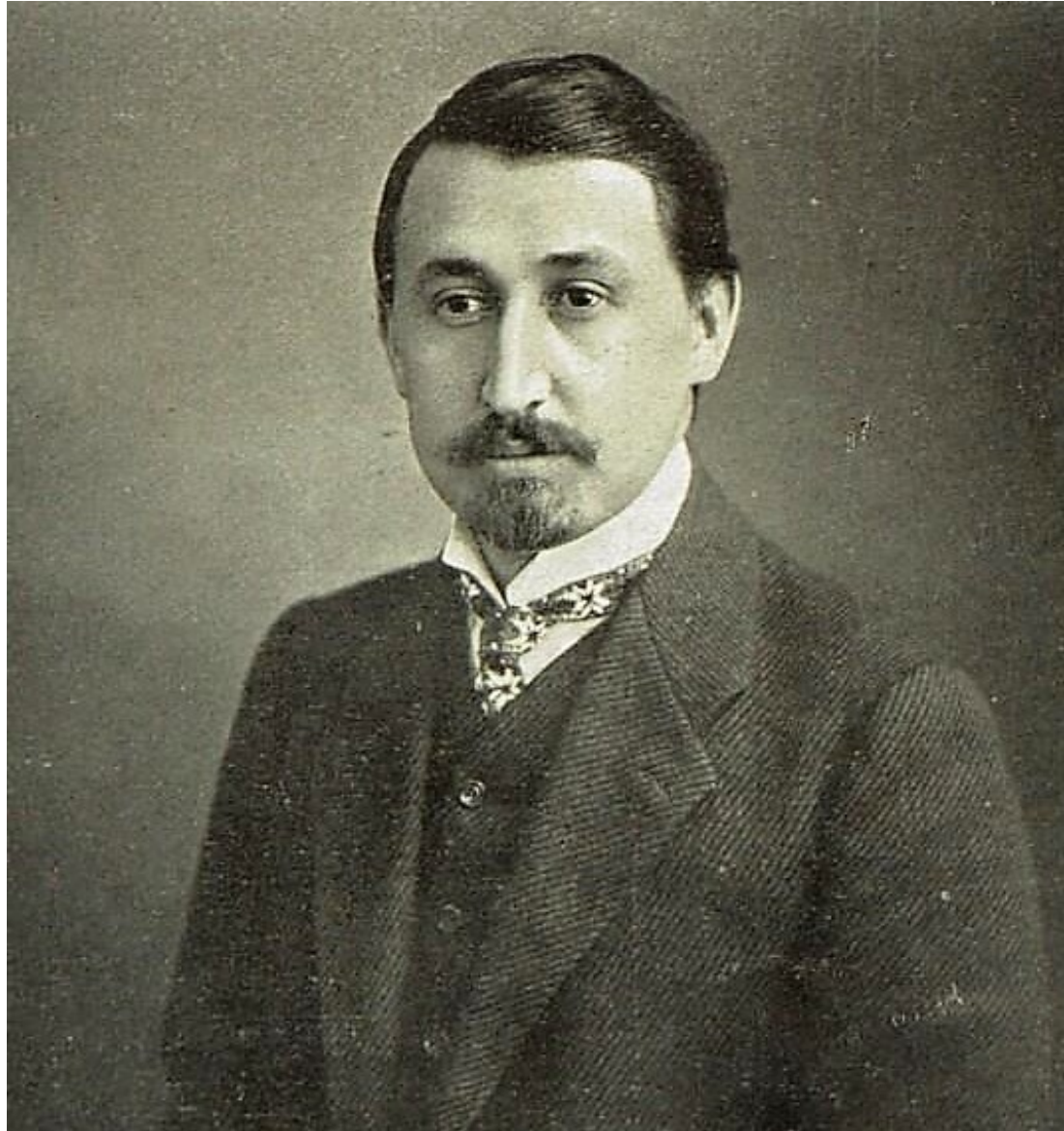
Toť se rozumí – slunce hrálo pět dní tak vytrvale, ale moje jezero v P. je zamrzlé! Ví to každé malé dítě, že led neroztaje až teplým deštěm, ale rybář nevěří. Rybář má svou vášeň, svou víru, svoje výjimky. A kdyby všechna jezera měla na sobě led na metr, „jeho“ jezero má jistě někde v jeho fantasii oko bez ledu a u toho oka čeká plno ryb na rybáře a říká: No, že už jdeš! A kdyby všechny ryby

JIŘÍ MAHEN:  
*RYBÁŘSKÁ KNÍŽKA*  
[HTTPS://WEB2.MLP  
.CZ/KOWEB/00/04/1  
2/21/21/RYPARSKA  
\\_KNIZKA.PDF](https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/12/21/21/rybarska_knizka.pdf)



# To

bylo tenkrát, kdy jsme podnikli odvážnou vědeckou výpravu k rybníkům u Lednice, abychom zjistili, hnízdí-li tam jistá cizokrajná kachna a kdy jsme potkali docela obyčejnou husu, krásnou, velkou bílou husu, která si na provaze vedla za sebou člověka — ještě dnes vidím a slyším jasně náš smích a údiv, vystřelený do kraje! Kdyby si ta husa byla vedla za sebou nějakého čtyřletého kloučka, bylo všechno v pořádku. Tenkrát šla však na procházku s člověkem, kterému bylo jistě už přes 40 let a který nebyl slep. Snad šlo o nějaké záhadné připoutání duší. Překolébala se husa kolem nás, přešel i mlčelivý člověk mimo nás (husa poloviční oklikou, člověk rovně) a jenom vzpomínka zbyla. Vzpomínka na komický provázek, o němž zpívá stará studentská písnička :





# JIŘÍ MAHEN (1882-1939)

- Antonín Vančura
- Básník, spisovatel, dramatik, dramaturg, knihovník, literární a divadelní kritik, rybář
- Studium češtiny a němčiny, profesor na gymnáziu a obchodní škole
- Novinář (Lidové noviny) – kritické reflexe brněnského divadla v letech 1911-1915
- Spolupodílel se na formování kulturního života v Brně: knihovník (od 1921), dramaturg ND v Brně (1918-1922), pedagog na Konzervatoři (1920-1924)



Městská knihovna v Brně

1921 jmenován knihovníkem  
Ve dvacítce "knihovnických pohádek", které uveřejňoval v letech 1926-27 pod pseudonymem Zelená maska v Rozpravách Aventina, sáhl po formě satirické črty  
1927: Spolek veřejných obecních knihovníků  
Zachovaly se stovky katalogizačních lístků, na nichž zachycoval svým pečlivým způsobem mnoho popisných podrobností a zvláštností. Průkopnická byla Mahenova činnost zvláště v oblasti předmětové katalogizace



## Jiří Mahen popisuje situaci v brněnském divadle desátých let

Divadlo, tak na ně padalo svou neupraveností a ubohostí! Mluvívalo se o divadle v Bergen, ale jak daleko bylo z Brna na tento sever, kde se hrávaly premiéry Ibsenovy! Mladý autor, který ponejprv viděl toto divadlo, byl veden sluhou nejdříve kamsi na ulici a pak z ulice posazen do přeplněné lóže, odkud neviděl než orchestr pod sebou. U divadla se krčilo skladiště ubohých dekorací. První herec u činohry byl zároveň malířem kulis a jeho zimomřivé údy mrzly na dlaždičkách předsíně, kterou večer zaplavovaly dámy ve večerních toaletách a vůně restaurace, v níž se vařily lidové večere. Všechno vypadalo jako stateček podnikavého jedince, který však za nic nemohl. Země, která zrodila Komenského a Palackého, ležela kdesi daleko na východ. Před divadelní budovou postavili prý nepřátelé národa kdysi schválně veřejný záchodek, ale ten zůstal na náměstíčku i po převratě a nikoho už to neuráželo! Obecenstvu se hrála častokrát všelijaká podívaná, oslavovala se československá vzájemnost a zase se toho nechalo, dělalo se umění, ale vědomé velkorysé snažení v tom nebylo snad nikdy...

*Poslání brněnského divadla, 1934*



# BRNĚNSKÁ ČINOHRA ZAČÁTKU 20. STOLETÍ

- 1917/18: vedení Václav Jiřikovský, přizval si Jiřího Mahena – repertoár sestával především z českých dramatických klasik (Tyl, Stroupežnický, Jirásek)
- První dramaturg Starého divadla – do té doby funkce nebyla
- Sám také režíroval
- Zač. 1919: na místo ředitele nastupuje Václav Štech, po krátkém období mimo divadlo se vrací i Mahen
- Staré divadlo, Městské divadlo na Hradbách (převážně na operu), Reduta – podíl v hraní s Němci

# DRAMATURGICKÉ VIZE

- Repertoár se odvíjí od cílů vůči obecenstvu
- Kompromisní:
  - 1) Zábavné hry – ekonomický faktor
  - 2) Umělecké hry – zahraniční repertoár, inscenační provedení
  - 3) Komorní večery
- Spory o repertoár Štech-Mahen: ekonomický faktor X umělecká úroveň
- Štech: „ústav umělecký pro povznesení, ušlechťování a zábavu širokých vrstev“



# KOMORNÍ VEČERY 1919/20

- celkem třináct večerů
- Strindbergova Blýskavice (prem. 7. 10. 1919), de Mussetovy Marianiny vrtochy a Rozmar (prem. 4. 11. 1919), Shawova Fannina první hra (prem. 29. 12. 1919), de Curelův Tanec před zrcadlem (prem. 20. 1. 1920), Syngeova Studnice světců (prem. 12. 4. 1920), Bjornsonova Rukavička (prem. 27. 4. 1920), Ibsenova Paní z námoří (prem. 31. 1. 1920) a Heibergův Balkon (prem. 28. 6. 1920), dále večer moravských autorů a večer pathosu.
- V roce 1941 na ně navazuje Rudolf Walter: Komorní hry Radosti ze života

*Mahenův* repertoar jsem musil leckdy doplňovati svými zákroky. On se na divadlo díval literárníma očima, a myslil si, že v Brně bude zapalovati ohně slávy svého výběru, aby v jiných divadlech bledli úžasem a i závistí. Já jsem jeho velké touhy po zvláštnostech tvorby časem byl nucen mírniti, poněvadž bylo mi kompasem nazírání v mé týdenní výkazy. Vždy jsem svých plánů docílil přátelským upozorněním. Vždycky si dal říci. Když jsme dostali za dva dny v Městském divadle Redutu na pondělí a úterý, řekl Mahen, že si tam troufá dosíci úspěchů tak zvanými literárními hrami. Ty bývají obecenstvem málo vítány. Dal jsem mu volnost v Redutě na zkoušku. Prvý večer byl po velkých Mahenových projevech mezi kamarády a ctiteli velmi dobře navštíven. Později však se ukázalo, že novodobí ctitelé děl exclusivních nemají té setrvačnosti v návštěvách, o níž se mluvívá v literárních kavárnách tak nadějně. Potom zmizeli nám i snobové, kteří původně velmi se ukazovali



# JIŘÍ MAHEN DRAMATIK

- *Juanův konec* (1905) – debut, aktovka
- *Klíč* (1907) – aktovka, pod vlivem revolučních událostí v Rusku 1905
- *Theseus* (1909) – drama antického člověka (a *Mefistofeles*, 1910 – metafyzická dramata, otázky života a smrti)
- *Janošík* (1910)
- V Janošikově duši se evidentně bijí osvojené a hluboce zvnitřněné křesťanské ideály s přirozenou lidskou touhou po satisfakci, imperativy „nepokradeš“ a „nezabiješ“ se střetávají s potřebou napravit způsobené křivdy a voláním po potrestání viníků.
- První uvedení v Národním divadle (prem. 30. 9. 1910) znamenalo pro Mahena první výrazný divadelní úspěch. Režii měl J. Kvapil, titulní roli hrál v té době již sedmapadesátiletý E. Vojan.

- 
- J. Mahen: *Janošík*, režie Jaroslav Kvapil, prem. 1910
- 





Jiří Mahen: *Theseus*, 1909,  
přehra

## V ATHÉNÁCH

Euere Liebe zum Leben sei Liebe zu euerer höchster Hoffnung; und euere höchste Hoffnung sei der höchste Gedanke des Lebens.

Eueren höchsten Gedanken aber sollt ihr euch von mir befehlen lassen — und er lautet: der Mensch ist etwas, das überwunden werden soll!

So lebt euer Leben des Gehorsams und des Krieges! Was liegt am Lang-Leben! Welcher Krieger will geschont sein!

*Fr. Nietzsche.*

(Vrchol hory. Uprostřed balvan. V pravo pod sosnami Kristus na kříži. V dálce hory a lesy. Než vyjde opona, bouře, která zvolnu jen se tratí...)

**ZAKUKLENEC** (vynořil se za balvanem, udýchán a rozčilen. Jest oblečen v mnišský hábit, na hlavě přes oči má černou masku. — K bouři):

Nač ještě mluviš? Sem Tě nepustím, bys mne si podrobil neb vím, co pevně vím; tvá moc je hluchá, a co porodila, má může také zítra zplodit síla.

Nuž, zmlkni tedy! Nač ten hluk a hřmot? Jdi do rovin, kde tiší lidé žijí, kde srdce ještě v slepé hrůze bijí, kde na vše hřeší se a nejvíc na život!

**Dávám Vám, vážený pane, úplnou volnost v mé hře. Možno-li, prosím, raďte udělit Petra<sup>4</sup> p. Vojanovi. Chystal jsem pro něho Thesea<sup>5</sup> — a nepovedlo se mi. Snad teď bude se mi vést lépe.  
Vždy uctivý**

- 
- Jiří Mahen: *Mefistofeles* (1910)
- 

(Tichý kout vesnického hřbitova. V pozadí temné obruby hor. Bílá zeď. Hroby nedosahují až k ní. Vysoké keře a stromy nesklánějí se u ní nad nebožtíky.

Počátek léta. Zasmušilý večer. Obzor zatažen je mraky, v nichž blýská se „na časy“. Dusné zamumlání hromu. A znova klid. Poslední stíny dne padají k zemi, protínají se a umírají. Kra-foučkové zazáření pod nebesy.

Pod starou jívou, na nízkém pahrbku, hustou travou porostlém, leží *člověk*. Je stár či mlád? Klobouk svezl se hluboko do obličeje. Levá ruka přikryla oči, pravá leží nehybně podle těla.

Dvě vrány přenesou se oblohou. Mrtvý blesk rozhoří se v oblacích. Jeden z ptáků poděšeně zakřičí . . .

Teď teprve zvedl *člověk* hlavu. Mírný, ale mužný pohled jeho očí dává tušit mladé srdce a duši, jež se snažila světu porozumět. Pevné odhodlání chvěje obočím. Hlas prozrazuje hlubokou melancholii:)

Konečně doma tedy! Cele mezi svými!  
Na prahu zásvětí, jak srdce si to přálo!  
Konečně tedy tam, kde světy zanikají,  
kde nebe s peklem spí, kde dříme celý svět,

- *Píseň života* (1915)
- *Ulička odvahy* (1917) – Mahen ji v předmluvě označil jako „krásný obrázek naschvál“.  
STUDENT (Lojzice): „(...) *Podívejte se, my dva jsme teď jistě po svém šťastni a milión sedm set tisíc lidí dneska mohlo být taky šťastno, jenom kdyby měli kuráž! (...) Kuráž – kuráž do všeho – jak by s tím byli lidé šťastni! (Zase si zahraje kousek na harmonice.) Jak se jmenuje vaše ulička? Že nemá jména? Měli bychom ji tedy okřtít. Ulička štěstí – ne to je hloupé. Ulička kuráže – ale ne, to je můj program. – Ulička odvahy, hrome, to nezní špatně, co tomu říkáte? “*
- Ve studentově vyznání je ukryto poselství dramatu: proto, aby byli lidé šťastni je potřeba začít u sebe samého, mravně se obrodit, ale především najít odvahu být opravdu šťastný.
- *Mrtvé moře* (1918) – které bylo napsáno jako pocta Janu Husovi k jeho pětistému výročí umučení. Mahen se chopil rodového historie a jako námět mu posloužil příběh prapraděda Jana Vančury z Vinař. Hlavním tématem této hry je podobně jako v Janošíkovi vzpoura; hlavní hrdina sedlák Havelka se odhodlaně přihlásí před vrchností ke své luteránské víře a je za svou troufalost potrestán vyhoštěním ze svého vlastního statku.



V Praze, 29. listopadu 1916

Velectěný pane Mahene!

Vaše Ulička odvahy — raději bych jí říkal v záhlaví jen Ulička,<sup>1</sup> což je výmluvnější! — se mi rozhodně, ba tuze líbí, a skoro se až lekám tohoto nepokrytého přiznání (jež Vám píše po přátelsku a soukromě, ač arci se vší odpovědností svého úřadu), povážím-li, že bude na tom rozlehlém, nepřirozeně vysokém, zlatě orámovaném jevišti Národního divadla obtížno vycénovati tuto klíčku s celou intimitou a tichou hravostí jejích dějů. Nejraději už bych měl pro Uličku malé jeviště, o něž se nanovo snažím, a kde by skutečně mohla býti okénka a ne okna, kde by šíře pokojíku nemusila býti 7—8(!) metrů jako na Národním divadle, a kde by hra sama neutíkala do převýšeného, nedohledného jeviště jako komínem. Uvidíme! O něco zase v Praze běží — podaří-li se to, chtěl bych Vám takorůžka slíbit, že Ulička bude zahajovacím představením. Jinak, jakáž pomoc, musí do té haluzny na nábřeží!

# POETISMUS

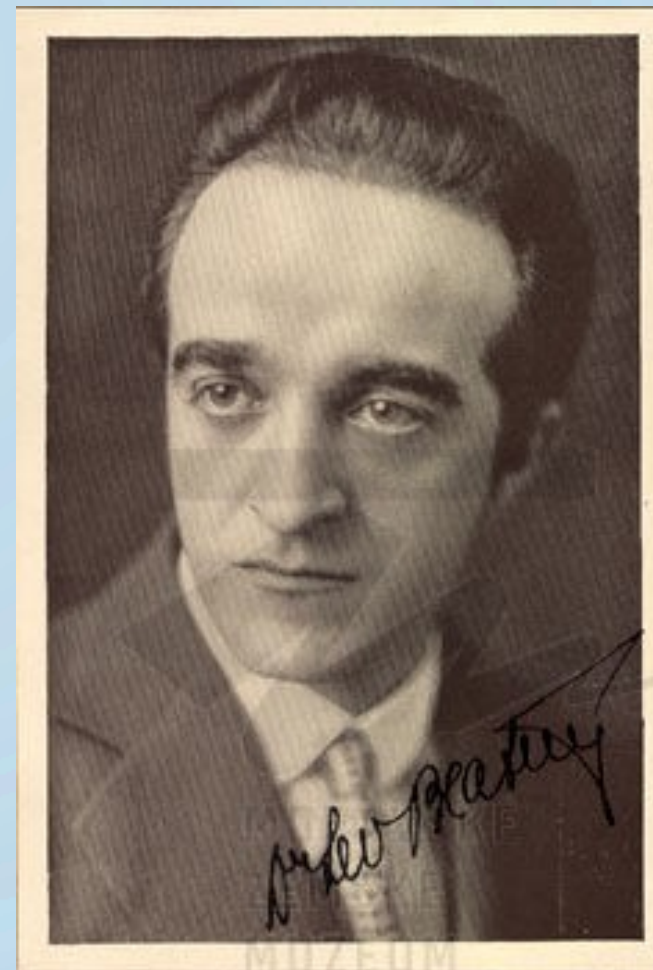
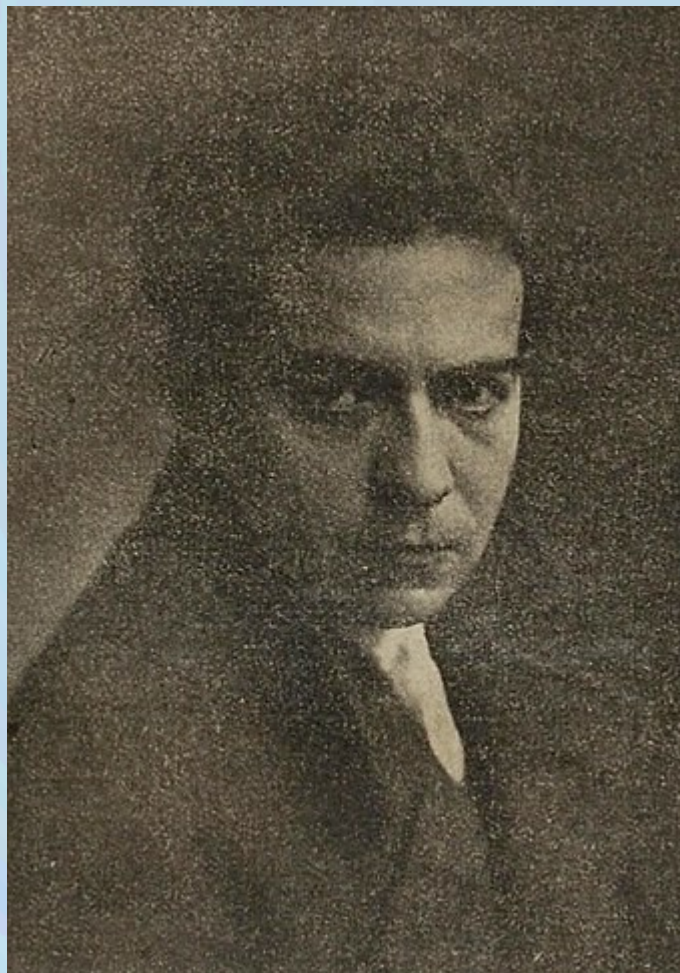
- 1924: Teige: manifest poetismu
- „Umění, které přináší poetismus, je ležérní, dovádivé, fantaskní, hravé, neheroické a milostné. Není v něm ani špetky romantismu. Zrodilo se v atmosféře jaré družnosti, ve světě, který se směje; co na tom, slzí-li mu oči. Převládá humorná letora, od pesimismu bylo upřímně upuštěno. Poetismus chce udělati ze života velikolepý zábavní podnik. (...) Poetismus není ismem – je v nejkrásnějším smyslu slova uměním žíti. Nepochopiti poetismus znamená nepochopiti života!” (Karel Teige)
- <https://service.ucl.cas.cz/edicee/data/antologie/avantgarda/AVA1/90.p>

The background features a series of concentric, overlapping circles in shades of blue, green, and purple. The circles are centered on the page and create a sense of depth and movement. In the corners, there are stylized circuit board traces with small circles at the end of the lines, suggesting a technological or digital theme.

# 1925

- Vzniká Osvobozené divadlo (J. Honzl a J. Frejka)
- Jindřich Honzl: Roztočené jeviště
- Jiří Mahen: Husa na provázku
- K. H. Hilar formuluje svůj program civilismu
- Na místo šéfa brněnské činohry nastupuje Rudolf Walter, dramaturgem Lev Blatný





Rudolf Walter a Lev Blatný

## XI.

Včera jsem utekl z divadla. Bylo mi protivno žít mezi lidmi, poslouchat jejich řeči, rozčilovat se jejich rozčilováním, výt s vlky, kteří vlky nejsou. Jsem individualista a zůstanu tomuto svému názoru, myslím, věren do smrti. Nedám si ho zkazit žádným egoismem ani žádným nadčlověčenstvím, ale nezradím ho zbaběle, poněvadž mám prý vypadat nějak non plus ultra moderně, t. j. docela neindividualisticky.

- *Režisérův zápisník*, 1921, dostupné online: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:1a935260-70a7-11e5-9690-005056827e51?page=uuid:28e69940-78d0-11e5-954e-5ef3fc9ae867>



### Střídmost v režii.

Pravý režisér pozná se kromě různých věcí také dle toho, jak se na prknech dovede moudře omezovat chvílemi na nejnужnější věci. Na mne nepůsobí naturalistická scéna, ani realistická, ani fantastická výprava, jediná věc, která u mne rozhoduje, je stupeň uměleckého kompromisu, který podepsal režisér mezi dílem a režii. Jsou režiséři, kteří jsou jako posedlí po tretách na jevišti a tím rozumím i ony režiséry, kteří přeplňují tretami i moderní scénu. Často charakterisuje určitou náladu nebo určitou postavu jediná věc a povinností režisérovou je, aby ji našel a aby na ni příslušné činitele upozornil. Hanebností a přímou ohavností je strakatý, barvitý sloh některých našich jevišť. Na scéně nestojí figury, ale jacísi vystříhaní panáci z románů a co hlavního: vždycky spíše náčrty než hotový výtvar. V tom jsou někteří malíři skutečně strašní. Nedomýšlejí svých návrhů, vymýšlejí jenom barevné skvrny. A divákům je ovšem z toho třeba i fysicky nevolno.



# UVAŽOVÁNÍ O DIVADLE

- Richardson: Režisérův zápisník (1921)
- Mahen, Jiří: Rozřešme českou divadelní otázku (1922)
- Mahen, Jiří: Před oponou (1920)
- Mahen, Jiří: Moderní drama, snadno a rychle (1921)
- Mahen, Jiří: Jak se dělá divadlo (1921)
- Blahník, Vojtěch: Umění divadelní (1918)
- Blahník, Vojtěch: Smysl a podstata divadelního umění (1923)

# LITERATURA

- Štech, Václav. Džungle literární a divadelní
- Vlašín, Štěpán. Jiří Mahen
- Mahenova díla
- Avantgarda známá i neznámá.

<https://service.ucl.cas.cz/edicee/antologie/avantgarda-znama-a-neznama>